

Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Godišnjak 44: Godišnjak/Jahrbuch

Govedarica, Blagoje

2015

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/items/9ff44253-1760-4ff4-887a-eddee7772f2d>

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/>

Vlasi Drobnejci i stećci (Crtica o Nikoli Raškoviću i njegovim nasljednicima)

Esad Kurtović
Sarajevo

Abstract: New discovered inscription on the stećak near the church under Makovo Velo near Cernica in Gacko Municipality in Herzegovina mentions Nikola Rašković, Vlach Drobnejak. It represents a significant material evidence of the relation of Drobnejci Vlachs and stećci. Its historical contextualization represents a starting point for the future research in many directions and mostly towards the synthesis of the history of Drobnejci Vlachs in Middle Ages.

Key words: Drobnejci Vlachs, Nikola Rašković, stećci, Gacko, Samobor

Svaki novopronađeni izvor za izučavanje srednjovjekovne historije zauzima značajno mjesto u kulturnoj baštini sredine i šire zajednice u kojoj je pronađen. To naročito dolazi do izražaja kada je u pitanju stabilan materijalni artefakt – stećak s natpisom koji se može pročitati, eventualno kontekstualizirati i svojom kontekstualizacijom uključiti u mozaik širih saznanja. Novopronađeni natpis na stećku kod crkve pod Makovim Velom kod naselja Cernica u općini Gacko u Hercegovini svojim sadržajem izuzetno je važan za historiju šireg područja, a naročito zbog problemskog osnova u struci još uvijek nedovoljno precizirane veze Vlaha i stećaka.

Na značaj ovog natpisa stručnu pažnju nedavno su svojim radovima skrenuli Radmilo Pečić i Goran Ž. Komar. Iako je stećak djelimično devastiran, sam ćirilski natpis je dobro očuvan, što je olakšalo njegovu transkripciju. Natpis ima tri reda i glasi:

А СЕ ЛЕЖИ КНЕЗЪ
НИКОЛА РАШКОВИ
ЋЪ ДРОБНАКЪ.

(Ovdje leži knez Nikola Rašković Drobnejak)

Javnom demonstracijom natpisa otvoreno je pred strukom pitanje njegovog sadržaja i historijske kontekstualizacije.¹ Polazni pokušaj u tom pravcu dao je Radmilo Pečić povezujući

literaturne i arhivske informacije sa sadržajem ovog natpisa. Svojom postavkom nedovoljno je artikulirao i predložio stručnoj javnosti značaj ovog natpisa.² Na ovom mjestu pokušavamo da informacijom više zaintrigiramo stručnu javnost za ovaj izuzetno značajan izvor za historiju područja Gacka i Vlaha Drobnejaka uopće.

Sl. 1. Ase leži knez Nikola Rašković Drobnejak

¹ Pečić 2014, 371-384; Komar 2015, 148-149.

² Pečić 2014, 371-384. Mnogo od spomenutog u ovom radu je ispod stručnog nivoa, kako prezentacija kompletnog nalazišta tako i njegova kontekstualizacija. Po svemu vrlo neobična kombinacija dnevnopolitičke ostrašćenosti u radu s izvorima prvog reda. Za očekivati je da će arheolozi objavit rezultate kojima će struka biti elementarno obaviještena o ovom lokalitetu i njegovim karakteristikama.

Dosadašnji literaturni pristupi historiji Vlaha Drobnjaka pokazuju da se još uvijek pronalaze neobjavljene i nepoznate informacije o njima, da je pokrenuto više pitanja na koja nisu dati potpuni odgovori, da sve poznato u novije vrijeme još uvijek nije adekvatno objedinjeno, kao i da se u tom nastojanju mnogo toga mora kritički valorizirati. U tom pravcu će novi sintetski pristup izvjesno dati dobrih rezultata.³ Ova bilješka ide tome u prilog.

Značaj novopronađenog epitafa je u tome što predstavlja prvu jasnu vezu Vlaha Drobnjaka i stećaka. Na drugim mjestima je potvrđeno da su se pod stećcima sahranjivali Vlasi Bobani, Vlasi Plišići, Vlasi Vlahovići i Vlasi Predojevići.⁴ U korpusu vezanosti Vlaha za stećke time je broj vlaških skupina povećan, pa je očito vrijeme da se i u tom segmentu pravi presjek i predlaže jasnija definicija veze.⁵

Dosadašnja istraživanja pokazuju da su Vlasi Drobnjaci bili smješteni u slivu Komarnice i na visoravni Jezera do rijeke Tare. Savremeni izvori ih jasno vežu za područje Jezera. Primjer čuvene tužbe Franciska de Grota iz Bergama iz 1423. pokazuje da se Vlah Drobnjak moglo naći i u Prijepolju, gdje su najvjerovatnije boravili poslom, dok primjer iz 1443. godine Drobnjake povezuje i uz naselje Bijela kod Trebinja.⁶ Specifičnost natpisa na stećku kod crkve pod Makovim Velom ogleda se u činjenici da je on situiran na području Cernice i Gacka, gdje se Vlasi Drobnjaci obično nisu smještali. Zapravo, kada se pogleda s današnje distance, kroz prizmu poznatih literaturnih navoda koje u svojoj postavci samo djelimično apostrofira Radmilo Pekić, indicija i ukazivanja na izvore koji to potvrđuju nije nedostajalo, ali sve je to bilo slabo naglašeno naspram materijalnog osnova ubjedljivosti kojeg reprezentativno predstavlja ovaj natpis. U novom ozračju raniji arhivski navodi sada ponovo dolaze u prvi plan. Prema arhivskim podacima dubrovačkih knjiga zaduženja Vlahe Drobnjake za Gacko su vezivali

Ignacij Voje, Marica Malović-Đukić, Marko Vego i Bogumil Hrabak, ali je to navođeno usputno i ostajalo je neprimijećeno.⁷ U pristupu Radmila Pekića, koji se oslanja samo na informacije Marka Vego i Bogumila Hrabaka koje nisu dodatno provjeravane, stvorena je svojevrsna konfuzija. To je došlo do izražaja naročito s obzirom na to da je dodatnom i prezentiranom arhivskom građom autor nastojao da doprinese rješenju problema prisustva Drobnjaka na području Gacka.⁸

Srodnici Nikole Raškovića

Aktualna je konstatacija da je Nikola Rašković jedini put spomenut na novopronađenom natpisu na stećku kod crkve pod Makovim Velom kod naselja Cernica u općini Gacko. Napraviti ćemo osvrt o mogućem kontekstu ovoga imena i prezimena. U poznatoj građi spominje se izvjesni Nikola Rašković iz Perasta kod Kotora 1500. godine,⁹ no teško ga je vezati za Vlahe Drobnjake i Gacko. Uvid u neobjavljenu građu pokazuje da je ipak moguće pronaći Nikolu Raškovića i da se životnost i kontekstualizacija pronađenog materijalnog ostatka može još bolje definisati. Naime, juna 1453. godine u dužem spisku dužnika s malim dugom od jednog dukata spomenut je Nikola Rašković Drobnjak (*Nicola Raschouich Drobnach duc. 1, gr. 0*). Spisak od preko 90 dužnika navodi se u raspodjeli ostavštine Bogiše Bogčinovića među njegovim nasljednicima, a pored Nikole Raškovića, kao Vlasi Drobnjaci spomenuti su Vuk Bogavčić, Herak Heraković, Branko Grubačević i Paskoje Heraković. Pored njih ima tu još dužnika iz dubrovačkog zaleđa.¹⁰ Navedeni

⁷ Voje 1977, 471; Vego 1981, 309; Malović-Ђукић 2001, 124; Храбак 2003, 110-111; Храбак 2008, 219, 220, 222.

⁸ Пекић 2014, 379.

⁹ „Nos Miliuoy Milutouich de Choza et Radogna Radiuouich de Samobor principales debitores et ego Nicola Raschouich de Catharo de Perasto plegius qui me tamen principales debitores constituimus [treba: *principalem debitorem constituo*], confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere Marino Florii Turcinouich ducatos auri tredecim grossos triginta tres ad voluntatem creditoris. Sub pena etc. Tenente se etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra“ (7. 4. 1500. g.), Državni arhiv u Dubrovniku (dalje: DAD), Debita Notariae, LX, 56.

¹⁰ „Partes et nominati infra concorditer tulerunt in scriptis notaris catastici infrascriptam societatem et collegantiam notatam in in uno folio quam voluerunt scribi et registrari in notaria pro robore et obseruatione contentorum in ipsa et pro sit firma et rata inter ipsos. Renuntiando. Cuius qu-

³ Uopredi novije doprinose: Malović-Ђукић 1997, 25-33; Malović-Ђукић 1999, 145-155; Malović-Ђукић 2001, 117-127; Malović-Ђукић 2002, 452-463; Malović-Ђукић 2006, 25-28; Malović-Ђукић 2007, 9-14; Malović-Ђукић 2010, 9-17; Kurtović 2014, 373-383.

⁴ Kurtović 2013, 79-88; Kurtović 2012.

⁵ Lovrenović 2014, 259-260.

⁶ Malović-Ђукић 1997, 27-28; Kurtović 2011, 671-672.

Questi sono li debitori de la sopra scripta
ghagnati d'lo foio sopra nominato. deli sopra
nominati duc. 1394 / 23.

Gregor Grubaceuich de dar	duc	26	3
Radouan Carcich	duc	24	0
Çuietcho fratel de dum Stiepcho Sarazin	duc	10	31
Nicola Raschouich drobnach	duc	1	0
Radmio Tolich de Tergouiste	duc	45	1
Çurach Bratsch	duc	1	02
Radmio Vlachouich nominato	duc	8	17
Marino de Borge	duc	6	10
Vuch Bogauich drobnach	duc	0	4
Stiepcho et Stiepcho Radouaich de Radouaich	duc	14	2
Radmio Xiocich morlacho	duc	1	8
dum Marino fratel de Bogdan grande	duc	1	3
Nicola fratel de Gregor de Borge	duc	1	3
Çurach de Roberto da fiorenza	duc	7	11
Crebeglian de Soto Choç	duc	47	6
Marino fr. de Bogdan	duc	0	18
Çurach de bona	duc	2	0
Çurach de Gondola	duc	2	0
Bribitcho Rataich de Soto Choç	duc	4	27
Çurach Cherachouich Dobrognach	duc	1	10
Brancho Grubaceuich drobnach	duc	1	0

Sl. 2. Div. Not. XXXVII, 76 verso

idem societatis et collegantie tenor sequitur et est talis de verbo ad verbum: Nui Mathio Illich nepote de olim Bogissa Bogcinouich dicto Pes de una parte et Dobruscho de Latiniza, Marin de Rura et Nicola de Butcho epitropi del testamento et tudori de li heredi del deto olim Bogissa et Marino et Nicola de etade legitima figlioli et honedi del deto olim Bogissa da altra parte ... [75v] ... [76] ... Questi sono li debitori de la soprascripta compagnia contignuti in lo foio sopra nominato deli sopranominati duc. 1394 / 23: Gregor Grubaceuich de dar duc. 26, gr. 3, Radouan Carcich duc. 24, gr. 0, Çuietcho fratel de dum Stiepcho Sarazin duc. 10 gr. 31, Nicola Raschouich Drobnach duc. 1, gr. 0, Radmio Tolich de Tergouiste duc. 45 gr. 1, ... Vuch Bogauich Drobnach duc. 0, gr. 4, ... Radiuoi Xiocich morlacho duc. 1 gr. 8, ... Crebeglian de Soto Choç duc. 0 gr. 6, ... Bribitcho Rataich de soto Choç duc. 1, gr. 12, Cherach Cherachouich Dobrognach duc. 4, gr. 24, Brancho Grubaceuich Drobnach duc. 1, gr. 33 [76v] ... Vuchosauç Miotoseuich de Coza duc. 7, gr. 4, Radiç Schorouzeuich de Soto Vratar duc. 1, gr. 0, Paschoe Crachouich Drobnach duc. 4, gr. 4, ... Pribissau Vuchotich de Coza duc. 19, gr. 23, ... Radossau Obradouich de Gorazde duc. 0, gr. 8, ... Vochosauo Gliubauich de Gorasde duc. 6, gr. 0, Radogna Dobrasinouich de Tergouiste duc. 0, gr. 20, ... Radossau Grubaceuich et Vuch de Gluchauiza duc. 1, gr. 18, Bogdan Milinouich de Tergouiste duc. 13, gr. 32 [77] ... Giurach de Tergouiste duc. 4, gr. 0, ... Radichoie de Coza duc. 1, gr. 0 ... [77v] ... Summa in tuto questi debitori in questo foglio ducatos 1394 grossos 23 [78]“ (7. 6. 1453. g.), DAD, Diversa Notariae, XXXVII, 75v-78.

Nikola Rašković Drobnjak (*Nicola Raschouich Drobnach*) bi mogao biti osoba s natpisa na stećku kod crkve pod Makovim Velom kod Cernica i Gacka.

Oca Nikole Raškovića trebalo bi tražiti u izvjesnom Rašku (Rasku). Njega bi trebalo tražiti poveznicom za Vlahe Drobnjake te za gatačko područje. Ime Raško (Raško, Raschus/Rascus) i izvedeni patronimik Rašković (*Рашковић*, Raschouich/Raschouich) nisu rijetki, naročito među Vlasima. Raško je ime dijaka vojvode Radiča Sankovića (1391) i ime sina Bogavca Starčića iz Trebinja (1415). Februara 1459. spomenut je Raško Radičević zvani Medulinović iz Ljubomira, a februara 1498. godine Raško Radivojević iz Višegrada. Čuveniji su Raško Jamomet/Jamometić, čovjek vojvode Radoslava Pavlovića (1389–1427) i Raško Radojević, čovjek hercega Stjepana Vukčića Kosače (1464).¹¹ Interesantniji su

¹¹ „8 моих дворих 8 Заборах а писа Рашко дньак“ (15. 5. 1391. g.), Стојановић 1929, 127; „Rascus filius quondam Bogauacii Starcich de Tribinio“ (4. 3. 1415. g.), DAD, Diversa Notariae, XII, 77; „Ego Raschus Radizeuich dictus Medulinouich de Gliubomir“ (5. 2. 1459. g.), Debita Notariae, XXXII, 184; „Ego Raschus Radiuoeuich de Vissegrad“ (13. 2. 1498. g.),

primjeri egzistiranja ovog imena među Vlasima. Izdvajamo ih nekoliko. U periodu 1409–1417. godine u nekoliko navrata spomenut je Vlah Raško Dobrečević, inače sinovac Radoslava Berojevića. Juna 1436. godine spomenut je Vlah Pliščić Raško Balarić, a novembra 1436. Vlah Raško Kajetić. Godine 1442. ili 1443. spomenut je Vlah Kresojević Raško Grubačević, a aprila 1443. Vlah Boban Raško Rakojević. Oktobra 1444. spomenut je Vlah Maleševac Raško Radović, a čuveniji predstavnik među Vlasima Maleševcima iz katuna Stanka Perutinića svakako je Raško Hrebeljanović.¹²

Posebno su zanimljivi primjeri ovog imena među Vlasima Drobnjacima. Vlah Drobnjak Raško Klapčić spomenut je u dva navrata 1409. i 1413, dok je Vlah Drobnjak Raško Pribjenović spomenut krajem 1433. godine.¹³ Njihova veza s

Nikolom Raškovićem je moguća, ali još uvijek nedovoljno potkrijepljena za pretpostavku. U jednoj tužbi iz oktobra 1421. godine spomenut je Raško Mrđenović iz Gacka.¹⁴ Mada bi i on hronološki odgovarao, zasad je samo dobar komparativni materijal za upotrebu imena Raško na gatačkom području.

Svakako je i prezime Rašković interesantan poredbeni materijal. Raden Rašković je iz Prače (1373), u dva navrata 1420. i 1432. godine spomenut je Stanihna Rašković iz Vrsinja, dok su Hrebeljan Rašković i vojvoda Miloš Rašković ljudi Vladislava Kosače (1465).¹⁵ Ratko Rašković je Vlah Banjanin (1434), a Dobrilo Rašković vlah Žurović (1464–1468).¹⁶ Ipak, najinteresantniju pojavu u arhivskoj građi izaziva Vlah Drobnjak Jurien Rašković. Njegova egzistencija je najbliža našem tematskom okviru. On bi se mogao povezati s ov-

Isto, LIX, 127v; „Rasco Radosalich Jamomet“ (18. 9. 1389. g.), *Diversa Cancellariae*, XXIX, 10; „Raschum Jamometich“ (7. 8. 1419. g.), *Lamenta de foris*, IV, 45v; „Rascho Jamomet“ (10. 9. 1419. g.), *Cons. Rog.*, II, 66v; „Rascho Jamometich“ (14. 12. 1426. g.), *Cons. Minus*, IV, 56; „Rascho Jamomet“ (4. 1. 1427. g.), *Lettere di Levante*, X, 2v; „Raschum Radoe- uich ... jurisdictionis herceg“ (30. 12. 1464. g.), *Lamenta de foris*, XXXVI, 96.

¹² „Rascho Dobrieceuch, Obrad Millocich, Bositicho Dobretich} vlachi de cathono Beroyeuch“ (30. 4. 1409. g.), *DAD*, *Diversa Cancellariae*, XXXVII, 208; „Radoslauus Beroyeuch et Raschus Dobreueich“ (4. 6. 1412. g.), *Isto*, XXXIX, 84; „Radoslaus Beroyeuch morolacchus et Rascho Dobrieceuch nepos suos“ (10. 11. 1417. g.), *Isto*, XLI, 188v; „Raschum Balarich vlahos de Pleche“ (13. 6. 1436. g.), *Lamenta de foris*, XI, 137v; „Rascho Chaetich vlahos“ (20. 11. 1436. g.), *Isto*, 254; „Rascho Grubaceuch in Criseuich“ [bez datuma: možda 1442. ili 1443], *Isto*, XVI, umetak kod f. 146; „Raschus Rachoeuch de Bobane“ (6. 4. 1443. g.), *Isto*, 174; „Raschus Radouich Maleseuac“ (23. 10. 1444. g.), *Diversa Notariae*, XXVIII, 112; „Raschus Crebeglanouich et Cherach Miloseuich morolacchi de cathono Maleseuici“ (19. 3. 1423. g.), *Diversa Cancellariae*, XLII, 119; „Raschus Crebeglanouich vlahus de Perutinichia“ (3. 9. 1423. g.), *Isto*, 178v; „Dubrauac Milichieuch et Raschus Crebeglanouich} vlachi Perutinich“ (22. 9. 1425. g.), *Isto*, 197v.

¹³ „Boguth Dragozeuch, Grubaze Vochsich, Volchez Jurgeu- ich, Gradissa Couaceuch, Scorouoye Vochsich} vlachi de Dobrognazi faciunt manifestum quilibet pro parte sua quod si Brancho Priboyeuch de Ragusio dederit unam compater- nitatem Rascho Clapzich qui dicitur cuius debitor veiente Ragusium quicquid dixit idem Brancho pro idem Rascho sibi tenetur predicti quinque vlachi prenominati obligau- runt se per aptay renuntiando soluere quilibet partem suam de eo quod dixit ipse Brancho. Item debere a dicto Rascho sine aliqua excusatione vel contradictione. Renuntiando“ (20. 8. 1409. g.), *DAD*, *Diversa Cancellariae*, XXXVII, 241; „Petchus Sriedanouich coram domino Natali de Proculo Rectore conqueritur supra Voxam Clapcich et supra Ras- cum Clapcich et supra Bosidar Vucoslaglich et supra Petar

Gay et supra Utiech [prazan prostor] hominem Raschi. Eo quia predicti violenter sibi acceperunt perperos quatuordecim et unum ensem. Et hoc fuit iam est unius mensem siue circa in Gracouo“ (3. 5. 1413. g.), *Lamenta de foris*, III, 68v; „Radossauus Gudeglieuch coram domino Rectore ser Marino Ja. de Gondola conqueritur supra Raschum et Borin Pribienouich fratres vlahos Drognachi. Eo quia sibi furati fuerunt tres castratos valoris iperperis sex in Tapze“ (26. 12. 1433. g.), *Isto*, X, 124v.

¹⁴ „Radna filia Radouacii Bogounouich coram domino Nicolino de Gondola honor Rector Ragusii conqueritur supra Raschum Mergenouich et Radosaum, Pribislaum, Bogosauum, Onmilichi de Gazcha. Eo quia dicti accusati violenter acceperunt accusatrici predictae in Gačcha equum unum, duos boues, duas fodras, pellium agnellinorum, viginti luchnas frumenti, unam salmam salis, quinque yperperos in denariis, triginta brachia panni lini, tres nappas, tres teba- leas, quinque camisas, octo capita inter zappas et secures, XVIII sacchos, duo paria bisachiarum, unam cultellissam et unum sacchum semnis lini“ (12. 10. 1421. g.), *DAD*, *Lamenta de foris*, IV, 331v.

¹⁵ „Raden Rascouich de Prača“ (26. 2. 1373. g.), Динић 1967, 28; „Stanichna Raschouich ... in Versigna in Orasio“ (11. 1. 1420. g.), *DAD*, *Lamenta de foris*, IV, 131v; „Stanichna Rascouich de Versigna“ (6. 2. 1432. g.), *Debita Notariae*, XV, 165v; „Grebeglianum Rascouich, ... de Vatniča et de Domoeuich et de Baceuiča terrenum jurisdictionis comitis Vladissau“ (19. 3. 1465. g.), *Lamenta de foris*, XXXVI, 207v; „примихъ ѡа више речени господиъ воевода Владисавъ по воеводи Милошъ Рашковићъ и по Владисавъ дньакъ“ (13. 10. 1465. g.), Стојановић 1934, 128.

¹⁶ „Ratcho Raschouich et socii vlahis Bagnaniset partibus magnifici comitis Vladissau de liberando et franchando Pribissauam que fecit furtum ser Jacobo de P“ (22. 5. 1434. g.), *DAD*, *Consilium Minus*, VI, 136v; „Die IIII marcii 1464 ... Nenoe Stiepanouich de Xurouichii, Dobrilus Rascouich de dicto loco“, *Lamenta de foris*, XXXV, 174v; „Dobrillus Rascouich de Xurouich“ (9. 3. 1468. g.), *Isto*, XXXVII, 17v.

dje spominjanim Nikolom Raškovićem. Inače, Jurien (Đurien) Rašković je poznat u literaturi.¹⁷

Juriena Raškovića nalazimo u arhivskim knjigama u nekoliko navrata u vremenskom periodu 1430–1444. godine. Prva poznata informacija o njemu je iz maja 1430. godine i očito je vezana za Konavoski rat. Vlasi Drobnejci kompanjoni Jurien Rašković, Vukota Brajaković/Brajković i Ratko Jurkčić obavezali su se pred dubrovačkim knezom i malim vijećem da će, ukoliko se kod njih nađe imovina, životinje, konji i roba vojvode Radoslava Pavlovića, morati platiti vojvodi Sandalju Hraniću 300 dukata, a da će tu imovinu morati vratiti u Dubrovnik.¹⁸ Augusta 1432. godine zajedno s Radoslavom Vlašićem, Bogoslavom Dudlovićem i Žurom Stipanovićem, Jurien Rašković (*Giurin Raschouich*) je zaveden kao svjedok u tužbi za jednu izvršenu pljačku.¹⁹ Iako se u navedenoj informaciji ne spominju direktno Vlasi Drobnejci, njegovo ime uz ime Žura Stipanovića, poznatog Vlaha Drobnejaka²⁰, dovoljna je da pretpostavimo da se ovdje radi o Vlahu Drobnejaku Jurienu Raškoviću. Krajem maja 1433. godine zajedno sa Žurom Stipanovićem i Dubrovčaninom Miljenom Bogunovićem Jurien Rašković ima veći broj zaduživanja. Kod dubrovačkog vlastelina Martola Đorđića kompa-

njoni se zadužuju na iznos od 60 perpera, kod Bogmila Radovanića i Radovana Bogosalića na 575 perpera te kod Maroja Miočinovića na 120 perpera.²¹ Opet se iz navedenog ne vidi direktno da je Jurien Rašković Vlah Drobnejak, ali i to se saznaje u narednom ugovoru. Jula 1435. godine kompanjoni Jurien Rašković Drobnejak (*Giurien Raschouich Dropgnach*) i Dobruško Tributinić zadužuju se kod dubrovačkog vlastelina Stjepana Zamanjića na iznos od 403 perpera i 6 groša.²² Jula 1438. godine označen kao *Giurin Raschouich Vlacchus* zadužio se na 11 perpera kod Nikole Luke Jurjevića.²³ Posljednji poznati podatak iz knjiga zaduživanja je iz juna 1442. godine i predstavlja zaduživanje Jurina Raškovića, Žura Stipanovića i Radoslava Milutinovića označenih da su Drobnejci na iznos od 324 perpera kod Radovana Gojsalića, te na iznos od 327 perpera kod Dobrašina Brajkovića.²⁴ Međutim, i jedno zadu-

¹⁷ Voje 1977, napomena 12 na strani 467; Xpa6ak 2008, 220.

¹⁸ „Vuchotta Brayachouich, Jurien Raschouich, Ratchus Iurchich omnes de vlachis Dragnaz constituti personaliter coram domino Rectore ser Andrea Johannis de Volcio et eius minori consilio supra se et omnia sua bona ad meliustenenentem se obligauerunt quod in causa quo reperiretur ipsos seu aliquem eorum habere equos, animalia seu aliquas mercantias vel alias res Radossau Paulouich quod soluere teneantur et debeant voyuode Sandagl ducatos trecentos auri. Et ultra hoc restituere teneantur dominio Ragusii totum id quod sibi repertum foret habere de animalibus, equis et mercantis et huiusmodi et rebus dicti Radossau Paulouich. Renuntiando“ (16. 5. 1430. g.), DAD, Diversa Cancellariae, XLVI, 180.

¹⁹ „Branchus Predoyeuich et Milyen barberius coram domino Rectore ser Thoma de [Bona] conqueritur supra Stroyce et supra Bussam et Nicolam fratres Vellanouich homines Sandagly et supra Barey Craysalich et Raschum et Dmtar et Liuboe fratres dicti Barey et supra omnes suprascriptorum acusatorum vicinos et supra Radeliu et Vladimir et supra Ragce et Iuanis et supra Danoe et Voceta eius fratrum. Eo quia dicti accusati acceperunt suprascripti Barancho et Milien per vim castratos CXXXIII et unum equum cum sella et habena quam cambiunt cum brachiis XL panni lane et duas campanellas a vachis peruas. Testes: Radossaus Vlasiich, Bogossaus Dudlouich, Giurin Raschouich et Zur Stipanouich“ (29. 8. 1432. g.), DAD, Lamenta de foris, IX, 115v.

²⁰ Kurtović 2014, 373–383.

²¹ „Nos Giurien Raschouich, Xur Stipanouich et Miglien barbitonosor confitemur quod super nos et omnia bona nostra obligamus nos dare et soluere ser Martolo de Georgio yperperos sexaginta quatuor grossorum Ragusii usque ad unum mensem proxime futurum. Et sit de presenti viagio. Et si ultra etc. Tenendo se etc. Renuntintes etc. Judex ser Dobre de Binzola et Nicola de Stella testis“ (29. 5. 1433. g.), DAD, Debita Notariae, XVI, 45v; „Nos Giurien Raschouich, Xur Stipanouich et Miglien Biogugnouich olim barberius confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere Bogmil Radouanich et Radouan Bogosalich yperperos quingentos septuaginta quinque grossorum Ragusii usque ad duos menses proxime futuros. Et sit de presenti viagio. Et si ultra etc. Tenendo se etc. Ad cuius debiti solutionem realiter et personaliter cogi et conueniri possimus Ragusii, Narenti in quibusquam terris et partibus Sclauonie, Bosne, Dalmacie, Albanie, Zente etc. et ubique locorum etc. Renuntiando etc. Judex et testis ut supra. Et similiter dare et soluere Maroe Miočinouich becario yperperos centum et viginti grossorum Ragusii, terminus et omnia alia ut supra“, Isto, 46.

²² „Nos Giurien Raschouich Dropgnach et Dobruschus Terbutinich socii confitemur quod super nos et omnia bona nostra obligamus nos dare et soluere ser Steffano Ur. de Zmagno yperperos quadringentos tres et grossos sex usque ad unum mensem proxime futurum. Et sit de presenti viagio. Et si ultra etc. Tenendo se etc. Renuntiantes etc. Judex et testis ut supra“ (26. 7. 1435. g.), DAD, Debita Notariae, XVII, 135.

²³ „Ego Giurin Raschouich Vlacchus confiteor quod super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere Nicole Luce Giurgouich yperperos undecim usque ad unum mensem proxime futurum. Et si ultra etc. Renuntiando etc. Judex et testis ut supra“ (11. 7. 1438. g.), DAD, Debita Notariae, XVIII, 66v.

²⁴ „Nos Giurin Raschouich, Xur Stipanouich et Radossaus Milutinouich de Drognach confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere Radoano

živanje iz juna 1443. godine, a koje je apostrofirano novembra 1455. godine, moglo bi se povezati s Vlahom Drobnjakom Jurienom Raškovićem. Dakle, novembra 1455. godine aktueliziran je nenamireni kreditni ugovor iz juna 1443. godine u kojem su Petrus de Paxe, Žur Stipanović i Jurien Radinović Drobnjak (*Giurien Radinouich Drognach*) napravili zaduženje kod Ivana de Paxe na iznos od 980 perpera.²⁵ Navedeno zaduženje ne možemo provjeriti u knjigama zaduženja jer za 1443. godinu one nisu sačuvane. Da li je u pitanju pisarska pogreška ili je u pitanju nova osoba Vlah Drobnjak Jurien Radinović, ili bi u prezimenu Radinović zapravo trebali tražiti očevo prezime, u formi Raško Radinović, koje je upotrebljeno jedne prilike za sina Juriena Raškovića Radinovića, ostaje samo da se nagađa. Vrlo važna informacija o Jurienu Raškoviću svakako je iz juna 1444. godine. U tadašnjoj tužbi protiv vlaha Drobnjaka i Riđana zbog pljačke 600 grla stoke, ovaca i koza, za pljačku su optužena braća Žur, Dobrašin i Radoslav Stipanović te ljudi Juriena Raškovića: Radienko Radosalić, Vukota Radeljić, Bogmio Krepković, Milj Borovčić, Pet-

Goyssalich yperperos trecentos et viginti quatuor usque ad unum mensem proxime futurum. Et sit de presenti viagio. Et si ultra etc. Tenendo se etc. Renuntiantes etc. Judex et testis ut supra. Et similiter dare et soluere Dobraxino Braychouich yperperos trecentos et viginti septem usque ad unum mensem proxime futurum. Et sit de presenti viagio. Et si ultra etc. Tenendo se etc. Renuntiantes etc. Judex et testis ut supra“ (22. 6. 1440. g.), DAD, Debita Notariae, XX, 29.

²⁵ „Infrascriptum instrumentum ad instantiam et cautionem creditoris in eo denominati mandato domini Rectoris ser Trifoni de Bonda cum suo consilio hic transactatum et transcriptum fuit prout in eo legitum ad literam huius infrascripti tenoris, videlicet: In Christi nomine amen. Anno Natiuitatis eiusdem millesimo quadringentesimo quadragesimo tertio, indictione sexta, die vigesimo secundo junii, Ragusii. Coram testibus infrascriptus. Nos Petrus de Paxe, Xur Stiepanouich et Giurien Radinouich Drognach vlachi confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere Johanni de Paxe yperperos nonigentos et octuaginta hinc usque ad unum mensem proxime futurum. Et sit de presenti viagio. Et si ultra dictum terminum ipsos denarios tenuerimus sint ab inde in antea in pena de quinque in sex per omnia donec illos cum integritate soluerimus. Tenendo se dicto creditore ad nos omnes tres vel duos aut unum ex nobis pro toto et parte ipsius debiti prout et sicut eidem creditori melius videbitur et placuerit. Renuntiantes omnibus et singulis dillationibus, terminis, feriis, statutis, legibus, reformationibus ac juris auxiliis uniuersis cum quibus contrascripta facere possumus seu a presenti obligatione tueri. Hoc autem carta nullo testimonio rumpi possit. Judex ser Damianus de Sorgo et Nicola de Stella testis“ (28. 11. 1455. g.), DAD, Diversa Notariae, XL, 94v.

ko Radovanović i još neki koje tužioci nisu poznavali (*homines Giurien Raschouich, videlicet, Radienchus Radosalich, Vuchota Radelich, Bogmius Chrepchouich et Miglium Boroucich et alii quorum nesciut nomina*).²⁶ Navedeno jasno upućuje na istaknutiji status Juriena raškovića među Vlasima Drobnjacima.

Po svemu, iako nedostaju direktne veze s područjem Gacka, na ovom mjestu nudimo pretpostavku, opravdanu s obzirom na jasnu liniju patronimika i vremenski kontekst spominjanja Nikole Raškovića među dužnicima iz 1453. godine, da je Vlah Drobnjak Jurin Rašković jedan od značajnijih predstavnika među Drobnjacima treće i četvrte decenije XV stoljeća, mogući srodnik i to mogući brat Vlaha Drobnjaka kneza Nikole Raškovića koji se spominje na stečku kod Cernice.

Nasljednici Nikole Raškovića

Informacije o Nikolićima, mogućim nasljednicima Nikole Raškovića, obilnije su u literaturi.²⁷ To su Pavao, Jurak, Miloš i Vlatko Nikolić. Na ovom mjestu ćemo detaljnije navesti njihova spominjanja. Hronološki prvi se u izvorima nalazi Pavao Nikolić. On se spominje u periodu 1473–1488. godine. Augusta 1473. godine Miroslav Milojković iz Dubrovnika i Pavle Nikolić (*Pauao Nicholich de Drobnhazi*) zadužuju se kod Radašina Dobrovojevića na 86 dukata. Jula 1474. godine Pavle Nikolić (*Pauao Nicolich Drobnach*) i Radašin

²⁶ „Cepregna et Vuchaç fratres [nije navedeno prezime] coram domino Rectore ser Johanne de Goze fecerunt lamentum supra vlahos Dobrignaci et vlahos Rigiani, dicentes quod ipsi per vim acceperunt sibi capita sexcenta animalium, videlicet, pecudum et castronorum, que recomandauerant Xuro Stiepanouich et fratribus, quare etc.“ (12. 6. 1444. g.), DAD, Lamenta de foris, XVIII, 7. Ispod: „Die XXVIII augusti 1444. Conquerentes suprascripti venerunt et dixerunt quod isti fuerunt robatores qui acceperunt sibi per vim dicta animalia secundum inuenerunt, quorum tunc non dixerunt nomina, quia non sciuerunt, Sur Stiepanouich, Dobrasinus, Radosauus eius fratres et homines Giurien Raschouich, videlicet, Radienchus Radosalich, Vuchota Radelich, Bogmius Chrepchouich et Miglium Boroucich et alii quorum nesciut nomina“, Isto. Ispod: „Die XIII aprillii 1445. Conquerentes suprascripti venerunt et dixerunt quod inuenerunt in infrascriptos robatores, videlicet, Petchum Radouanouich et alios quorum nomina nesciunt, unde reseruat sibi jus“, Isto.

²⁷ Vego 1981, 306, 309; Храбак 2003, 111; Храбак 2008, 222; Пекић 2014, 379.

Dobrovojević zadužuju se kod dubrovačkog vlastelina Matije Bunića na iznos od 66 dukata.²⁸ Oktobra 1474. godine, označen da je iz Samobora, Pavle Nikolić (*Pauao Nicholich de Samobor*) i Vukić Klobučarević iz Dubrovnika zadužuju se kod Radašina Dobrovojevića na iznos od 80 dukata.²⁹ Prema navodima koji slijede očigledno je da je u pitanju Samobor kod Gacka i Cernice, pa je konkretiziranje prisustva Drobnjaka na gatačkom području jasno. Jula 1476. godine Pavle Nikolić (*Pauao Nicholich de Drobnaci*) se zadužuje kod Radašina Dobrovojevića na iznos od 100 dukata. Maja 1478. godine Pavle Nikolić (*Pauao Nicholich Drobnach*), Ratko Brebronić i Radat Velizović iz Dubrovnika zadužuju se kod Radibrata Ostojića na iznos od 131 ducat. Avgusta 1481. godine Vukić Sjepanović iz Dubrovnika i Pavle Nikolić (*Pauao Nicholich de Drobnaci*) se zadužuju kod Radibrata Ostojića na iznos od 13 dukata. Septembra 1485. godine Pavle Nikolić iz Samobora (*Paulus Nicholich de Samobor*) se zadužuje kod Nikole Bana (Radivojevića) na iznos od 46 perpera.³⁰ Juna 1486. godine Pavao

Nikolić, označen da je iz Gacka (*Paulo Nicholich Drobnach de Gazcho*) i Mihail Božicković iz Dubrovnika zadužuju se na iznos od 210 dukata kod Nikole Radivojevića zvanog Ban.³¹ Navedena informacija još jednom potvrđuje vezanost za gatačko područje i ubjedljivu povezanost s njihovim ocem Nikolom Raškovićem.

Aprila 1487. godine uz Pavla se pojavljuje i Miloš Nikolić. Označeni kao Drobnjaci (*Paulus Nicholich et Milos Nicholich Drobnachi*), oni se tada zadužuju kod Nikole Bana (Radivojevića) na iznos od 123 dukata.³² Vjerovatno su u pitanju braća. Međutim, već u narednom zajedničkom spominjanju vidljivo je da je Miloš djelovao u Dubrovniku. Aprila 1488. godine Pavle Nikolić (*Paulus Nicholich Drobnach*) i Miloš Nikolić (*Milos Nicholich sartor de Ragusio*) sklopili su trgovačko društvo s Nikolom Radivojevićem Banom i Matkom Stanjevićem koji su predstavljali finansijere društva (*socius stans*) u iznosu od 122 dukata i 27 groša (očito robe). Nikolići su u ovo društvo ulagali svoj rad (*socius tractans*), pa su bili obavezni da uloženim sredstvima (očito robom) trguju u osmanskim područjima (*in partibus et locis Turchorum*), na kojima su Drobnjaci inače imali svoja staništa. Poslije vraćanja glavnice finansijerima, dobit ili štetu ostvarenu od trgovine trebali su podijeliti na tri dijela, pri čemu su Nikolići ostvarivali dvije trećine, a finansijeri

²⁸ „Nos Mirossauus Miloichouich de Ragusio et Pauao Nicholich de Drobnachi confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere Radassino Dobrouoeuich ducatos auri octuaginta sex ad voluntatem creditoris. Sub pena etc. Tenente se etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra“ (5. 8. 1473. g.), DAD, Debita Notariae, XLII, 5v; „Nos Pauao Nicholich Drobnach et Radassinus Dobrouoeuich confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere ser Matheo Tho. de Bona ducatos auri sexaginta sex usque ad unum mensem proxime futurum. Sub pena etc. Tenente se etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex ser Stephanus de Lucharis et Marinchus Florii testis“ (23. 7. 1474. g.), Isto, 201.

²⁹ „Nos Pauao Nicholich de Samobor et Vuchich Clobuzareuich de Ragusio confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere Radassino Dobrouoeuich perlabuchio ducatos auri octuaginta ad voluntatem creditoris. Sub pena X pro cento. Tenente se etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra“ (6. 10. 1474. g.), DAD, Debita Notariae, XLIII, 36v.

³⁰ „Ego Pauao Nicholich de Drobnaci confiteor quod super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere Radassino Dobrouoeuich ducatos auri centum ad voluntatem creditoris. Sub pena etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra“ (30. 7. 1476. g.), DAD, Debita Notariae, XLIV, 193v; „Nos Pauao Nicholich Drobnach et Ratchus Brebrognich et Radat Velizouich de Ragusio confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere Radibarto Ostoich ducatos auri centum triginta unum ad voluntatem creditoris. Sub pena X pro cento. Tenente se etc. Renuntiando etc. Judex et testis ut supra“ (15. 5. 1478. g.), Isto, 171v; „Nos Vochich Stepanouich de

Ragusio et Pauao Nicholich de Drobnaci confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere Radibrato Hostoich ducatos auri tredecim ad voluntatem creditoris. Sub pena etc. Tenente se etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra“ (20. 8. 1481. g.), Isto, XLVIII, 138v; „Ego Paulus Nicholich de Samobor confiteor quod super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere Nicole Bano bechario yperperos quadraginta sex ad voluntatem creditoris. Sub pena etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra“ (16. 9. 1485. g.), Isto, L, 111.

³¹ „Ego Paulo Nicholich Drobnach de Gazcho et Michael Bosigchouich sartore de Ragusio confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere Nicole Radiuoeuich bechario dicto Ban ducatos auri ducentos decem ad voluntatem creditoris. Sub pena etc. Tenente se etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra“ (9. 6. 1486. g.), DAD, Debita Notariae, L, 179.

³² „Nos Paulus Nicholich et Milos Nicholich Drobnachi confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere Nicole Bano bechario ducatos auri centum viginti tres ad voluntatem creditoris. Sub pena etc. Tenente se etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra“ (28. 4. 1487. g.), DAD, Debita Notariae, LI, 95.

društva jednu trećinu.³³ Posljednje informacije o Pavlu Nikoliću su iz oktobra 1488. godine. U dva ugovora zajedno s Nikolom Radivojevićem zvanim Ban, Pavle Nikolić (*Pauao Nicholich Drobgnach*) zadužuje se kod dubrovačkog vlastelina Franka Sorkočevića na iznos od 41 dukat, a kod Radoja Radičevića na iznos od 10 dukata i 30 groša.³⁴

Jurak Nikolić spominje se u periodu 1483–1498. godine. Njegova vezanost za područje Samobora naročito je istaknuta. Novembra 1483. godine Jurak Nikolić (*Giuragh Nicholich de Samobor*) zajedno s Vukićem Klobučarićem iz Dubrovnika zadužuje se kod Radibrata Ostojića na 33 dukata.³⁵ Vukić Klobučarić/Klobučarević je, vidjeli smo ranije, poslovaio i s Pavlom Nikolićem

1474. godine.³⁶ Naredno zaduženje Jurak Nikolić pravi jula 1484. godine. Zaduguje se opet kod Radibrata Ostojića na iznos od 35 dukata. Ovoga puta Jurak je dao zalog za ovaj zajam, a zalog je bio u formi ženskog nakita (*unam cinturam a femina fulcitam argento, duos cercellos de auro et unam jeyam de perlis a femina*). Svoje obaveze Jurak je ispunio tek krajem februara 1486. godine, kada mu je vraćen zalog.³⁷ Septembra 1484. godine Jurak Nikolić zajedno s Vukićem Klobučarićem pravi zaduženje kod Radibrata Ostojića na iznos od 55 dukata.³⁸ Onda kada je vraćao kredit i svoj zalog, krajem februara 1486. godine, Jurak se kod Radibrata Ostojića zadužio na 24 dukata i 8 groša. Njegova identifikacija tada je preciznija s obzirom na naš tematski okvir (*Giuragh Nicholich de Gazcho de loco vocato Samobor*).³⁹ U narednom periodu u tri navrata različito označavan po porijeklu (*de Gazcho de Samobor/de Gazcho/de Samobor*), Jurak Nikolić se 1490. zadužio kod Radiča Veličkovića na 30 dukata, kod Matka Radičevića 1493. na 80 dukata i 1498. godine kod

³³ „Nos Paulus Nicholich Drobgnach et Milos Nicholich sator de Ragusio confitemur quod super nos et omnia nostra bona habuimus et recepimus a Nicola Radiuoieuch bechario dicto Ban et Matcho Stagneuich ibi presentibus et nobis dantibus et soluentibus de eorum propriis denariis ducatos auri centum viginti duos grossos viginti septem in societate duraturam ad voluntatem partium. Cum quibus debemus mercari prout nobis melius videbitur pro utilitate presentis societatis in partibus et locis Turchorum. Lucri autem secuturi una tertia pars sit dictorum Nicole et Matchi et due tertie partes sint nostrum Pauli et Milosii. Et idem sit et intelligatur de damno si quod sequeretur quod Deus auertat. Et in fine presentis societatis tenemur dictis Nicole et Matcho dare et ostendere bonam et rectam rationem de administratione nostra more bonorum mercatorum et sociorum et dictis Nicole et Matcho restituere capitale eorum superscriptum, videlicet, ducatorum auri CXXII grossos 27 cum eorum tertiam parte lucri vel damni prout secutum fuerit. Sub pena etc. Tenentibus se etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra“ (25. 4. 1488. g.), DAD, Debita Notariae, LI, 242.

³⁴ „Nos Nicola Radiuoieuch dictus Ban et Pauao Nicholich Drobgnach confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere ser Francho Jo. de Sargo ducatos auri quadraginta unum per totum mensem nouembris proxime futuros. Sub pena etc. Tenente se etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra“ (24. 10. 1488. g.), DAD, Debita Notariae, LII, 63; „Nos Nicolaus Radiuoieuch dictus Ban becharius et Pauao Nicholich Drobgnach confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere Radoe Radiceuich cimatori ducatos auri decem grossos triginta per totum mensem nouembris proxime futuros. Sub pena etc. Tenente se etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra“, Isto.

³⁵ „Ego Giuragh Nicholich de Samobor et ego Vuchich Clobuzarich de Ragusio confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere Radibrato Hostoich ducatos auri triginta tres ad voluntatem creditoris. Sub pena etc. Tenente se etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra“ (27. 11. 1483. g.), DAD, Debita Notariae, XLIX, 100.

³⁶ „Nos Pauao Nicholich de Samobor et Vuchich Clobuzareuich de Ragusio“ (6. 10. 1474. g.), DAD, Debita Notariae, XLIII, 36v.

³⁷ „Ego Giuragh Nicholich de Samobor confiteor quod super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere Radibrato Hostoich ducatos auri triginta quinque ad voluntatem creditoris. Sub pena etc. Et ego Radibrat confiteor hinc in pignis a dicto Giuragh unam cinturam a femina fulcitam argento, duos cercellos de auro et unam jeyam de perlis a femina. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra“ (6. 7. 1484. g.), DAD, Debita Notariae, XLIX, 169. Ispod: „Die 25 februarii 1486 Radibrat Hostoich superscriptus confessus fuit habuisse et recepisse a superscripto Giuragh Nicholich ducatos auri triginta quinque pro resto et completa solutione superscripti debiti. Et dictus Giuragh confessus fuit habuisse et recepisse a dicto Radibrato omnia pigneria sua contenta in superscripta obligatione. Renuntiando et ideo cassum de voluntatis partes“, Isto.

³⁸ „Nos Giuragh Nicholich de Samobor et Vuchich Clobuzarich confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere Radibrato Hostoich ducatos auri quinquaginta nouem ad voluntatem creditoris. Sub pena etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex ser Marinus M. de Goze et Pasqualis Primi testis“ (6. 9. 1484. g.), DAD, Debita Notariae, XLIX, 186v.

³⁹ „Ego Giuragh Nicholich de Gazcho de loco vocato Samobor confiteor quod super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere Radibrato Hostoich lanario de Ragusio ducatos auri viginti quatuor grossos octo ad voluntatem creditoris. Sub pena etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra“ (25. 2. 1486. g.), DAD, Debita Notariae, L, 154.

Bartola Božidarovića na 123 dukata.⁴⁰ Na ovom mjestu ćemo napustiti izlaganje o Juraku Nikoliću, konstatirati da se vezuje za Samobor i Gacko, da ima indicija njegove veze s Pavlom Nikolićem preko istih kompanjona, ali ne i da je on sam Vlah Drobniak. No, njemu ćemo se vratiti malo kasnije jer se u sklapanju mozaika moramo prvo posvetiti njegovom bratu Vlatku Nikoliću, koji se pojavljuje još za njegovog života.

U dosadašnjim obradama najkontroverznija je informacija o Vlatku Nikoliću. Zapravo novija literaturna pojašnjenja jednu su informaciju o njemu nejasno i neprovjereno ponudila stručnoj javnosti. Krenimo redom. Koliko je poznato, prvi je Ignacij Voje u radu „Delež hercegovačkih Vlahov u kreditni trgovini srednjeveškoga Dubrovnika“ 1977. godine ponudio informaciju vezanosti Drobniaka za područje Gacka. On navodi: „Pavao Nikšić se v zadolžnici z dne 9. VI. 1485 navaja kot ‘Drobnach de Gazcho’, a leta 1490 je označen kot prebivalec Gacka ‘de loco vocato Drobnachi’“. Za navedeno nudi dvije signature, koje se odnose na Debita Notariae: „knj. L, fol. 179; i knj. LII, fol. 120“. Par stranica kasnije daje izvod iz dokumenta o Vlatku Nikoliću: „Vlatchus Nicolich de Gazcho de loco vocato Drobnach ... habuisse et recepisso a Matcho Radichevich de Ragusio ... duc. au. 120 cum quibus ire debeo ad loca turchorum, knj. LII, fol. 120’ – 30. VI. 1490.“⁴¹ Prije ovoga Ignacij Voje je ovu informaciju demonstrirao na naučnom skupu „Simpozijum – Vlasi u XV i XVI vijeku“ održanom u Sarajevu 1973, ali su ti rezultati objavljeni tek 1983. godine. Zapravo njegov rad je trebao biti

⁴⁰ „Ego Giuragh Nicholich de Gazcho de Samobor confiteor quod super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere Radicio Velizchouich ducatos auri triginta ad voluntate creditoris. Sub pena etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra“ (3. 5. 1490. g.), DAD, Debita Notariae, LIII, 98v; „Ego Giuragh Nicholich de Gazcho confiteor quod super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere Matcho Radiceuich ducatos auri octuaginta ad voluntate creditoris. Sub pena etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra“ (11. 9. 1493. g.), Isto, LV, 177v; „Ego Giuragh Nicolich de Samobor confiteor quod super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere Bartholo Boxidarouich sartori ducatos auri centum viginti tres ad voluntate creditoris. Sub pena etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra“ (17. 5. 1498. g.), Isto, LIX, 157.

⁴¹ Voje 1977, napomene 34 i 35 na strani 471 i napomena 74 na strani 474. Prva Vojeva informacija u kojoj navodi „Pavao Nikšić“ ovdje je navedena u našem radu i radi se o Pavlu Nikoliću, a datum je 9. 6. 1486. godine.

štampan u tom zborniku, ali ga je on 1977. godine pod gore navedenim naslovom ranije objavio.⁴² Međutim, i u zborniku je ostavljen trag o ovoj informaciji jer je informaciju apostrofirao u objavljenoj diskusiji.⁴³ Marko Vego je dao ispis kojim navodi da: „Vlatko Nikolić iz župe Gacka, iz mjesta Drobniaka (de loco uocato Drobenach) obećao je platiti zajam na 150 dukata Matku Radičeviću iz Dubrovnika (Debita Notariae 53, list 12 verso, 30. VI 1490)“.⁴⁴ Marica Malović-Đukić je poznavala informacije koje je ponudio Ignacij Voje. Govoreći o Drobniacima, ona preko Vojevog rada konstatira: „Они се чак почињу насељавати у привредне центре ближе Дубровнику. Један влах из Дробњака населио се у Гацку крајем XV века“.⁴⁵ Bogumil Hrabak je dao informaciju da je na visoravni Gacka postojalo mjesto Drobniak, uz prateću arhivsku signaturu i njen izvod: „Deb. Not. LIII, (30. VI 1490): de Gazcho, de loco vocato Drobnach“.⁴⁶ Stranicu kasnije isti je podatak iskoristio za konstataciju da: „узимање робних кредита од стране Дробњака последње деценије XV века свело се на 120 дуката које је извукао Влатко Николић из Гацка, из места Дробњак, како би пословао у Турској уз 50% добити.“⁴⁷ Na drugom mjestu Bogumil Hrabak navodi da „се неки Дробњаци бележе на Гатачком пољу 1490. године“,⁴⁸ a nekoliko stranica kasnije da je zaduženje sačinio „1490. Влатко Николић, Дробњак насељен у Гацку (120 дуката).“⁴⁹ Radmilo Pekić nije znao za informacije koje su ponudili Ignacije Voje, Marica Malović-Đukić ni Bogumil

⁴² Sam autor svojevremeno je napisao: „Održali smo referat na Simpozijumu ‘Vlasi u XV i XVI vijeku’ koji je organizovala Akademija nauka i umjetnosti BiH u Sarajevu od 13. do 16. novembra 1973. Referat sa naslovom ‘Učešće hercegovačkih Vlahu u kreditnoj trgovini Dubrovnika u XIV i XV vijeku’ biće štampan“, Voje 1976, napomena 233 na strani 255. Na rad Ignacija Vojea pod naslovom „Učešće vlahu u kreditnoj trgovini Dubrovnika u XV stoljeću“, pažnju je skrenula, Kovačević-Kojić 1983, napomena 25 na strani 83.

⁴³ „Pavao Nikšić se u zadužnici iz 1485. godine navodi kao ‘Drobnach de Gazcho’, dok ga notar u ovom registru iz 1490. označava kao stanovnika Gacka dodajući ‘de loco vocato Drobnach’“, Voje 1983, 174.

⁴⁴ Vego 1981, 309.

⁴⁵ Маловић-Ђукић 2001, 124.

⁴⁶ Храбак 2003, 110, пратећа напомена број 66.

⁴⁷ Храбак 2003, 111, пратећа напомена 85.

⁴⁸ Храбак 2008, 219, уз пратећу напомену 9 на 220. страни у којој је signatura: „Deb. not. LV, 120“ (30. VI 1490)“.

⁴⁹ Храбак 2008, 222, у пратећој напомени 35 signatura је: „Deb. not. XXXIII, 120 (30. VI 1490)“.

Hrabak, a u svome radu se odlučio za informaciju koju je dao Marko Vego konstatirajući: „Da su Drobњаци живјели у Гацку потврђује и постојање њиховог села, које је добило име по њима. Из Гацка, из мјеста званог Дробњак (*de Gazcho de loco vocato Drobennach*) био је Влатко Николић, који се помиње 1490. године (Vego, 1981, стр. 390).“⁵⁰

Dakle, uz vrlo značajnu informaciju o mjestu koje se zove Drobњak kod Gacka, imamo različito imenovanje Drobњaka u originalnom tekstu, cifre, signature, poimanja dokumenta kao i definisanje područja (150 dukata, 120 dukata, zajam, dobit, župa Gacko, visoravan Gacka, Gatačko polje). Kada se pogleda original dokumenta i sačini njegov ispis, onda se može konstatirati da je u literaturi sve navedeno tu negdje blizu, da je od Voja preko Malović-Đukić krenulo dobro, ali da je preko Vega, Hrabaka i Pekića postajalo nedovoljno stručno, tj. ne kako treba. Famosni dokumenat iz kraja juna 1490. godine spominje Vlatka Nikolića iz Gacka iz mjesta koje se zove Drobњak (*Vlatchus Nicolich de Gazcho de loco vocato Drobgnach*), a sam ugovor predstavlja trgovačko društvo (*mihi dante in societatem et collegantiam inter nos*) koje je Vlatko Nikolić sačinio s Dubrovčaninom Matkom Radičevićem. Vlatko je (kao *socius tractans*) primio iznos (očito robu) od 120 dukata od Matka (*socius stans*) s kojim je trebao ići na osmansko područje i tamo trgovati (*ad loca Turchorum et mercari*). Na kraju poslovanja, pošto prvo Matku bude vraćena uložena glavnica, dobit ili štetu njih dvojica trebala su podijeliti popola.⁵¹ Situacija bi za buduća sagledavanja sada trebala biti jasnija, a širi

kontekst, kao polazište, svakako bi trebalo vratiti u razumijevanje koje su ponudili Ignacij Voje i Marica Malović-Đukić. No ovo nije sve što se zna o Vlatku Nikoliću.

Aprila 1505. godine registrirano je još jedno zaduživanje Vlatka Nikolića. On se (označen kao: *Vlatchus Nicolich de Gazcho Drobgnach*) s Radoslavom Radojevićem iz Dubrovnika zadužuje kod dubrovačkog vlastelina Franciska Đorđića na iznos od deset dukata.⁵²

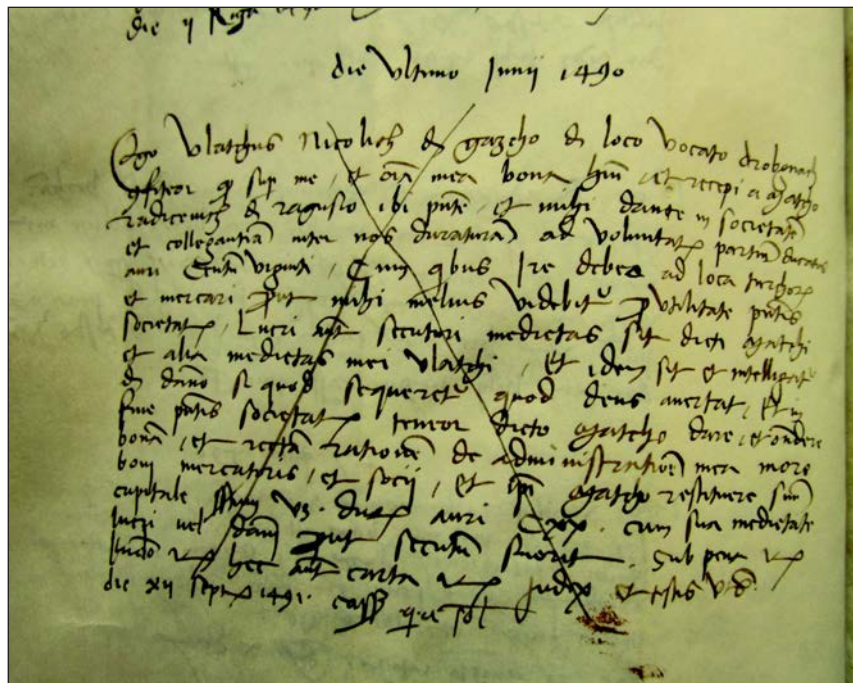
Sada bismo se vratili na ono mjesto gdje smo naveli da nije rečeno sve o Jurku Nikoliću i konačno ga povezali u sigurnu liniju nasljednika Nikole Raškovića te ga definirali kao Vlaha Drobњaka. Naime, jedna informacija iz oktobra 1502. donosi sklad u čitav rodbinski sistem. Radi se o vraćanju zalogu Jurka Nikolića deponiranog kod Radibrata Ostojića. Vjerovatno su Jurkovi nasljednici izvršili svoju obavezu, ukoliko se radilo o zalogu za datu robu ili novac, ili su samo podnijeli zahtjev za povrat predatog depozita. Vidjeli smo da je Jurak i ranije davao zalog u nakitu kada se zaduživao upravo kod istog Radibrata Ostojića. Ovdje su navedeni on i njegovi nasljednici, supruga Mara i sinovi Micija i Jovan (*Micia filius et heres olim Giuraghi Nicolich de Gazcho de Samobor; Jouano frater dicti Micie; Mara matre dictorum micie et Jouani*), ali i Jurkov brat, maloprije razmatrani Vlatko Nikolić, označen kao stric njegovih sinova (*Vlatchus Nicolich patruus*). Predstavnicima Nikolića, Miciji i Vlatku, deponirani nakit (*centuram unam de corio cum argento, taciām unam de argento, par unum de cercellis de argento fulcitis perlis et unum vienaz cum perlis*) vraća Nikoleta, supruga pokojnog Radibrata Ostojića.⁵³

⁵⁰ Пекић 2014, 379. Broj stranice u radu Marka Vega nije 390, nego 309.

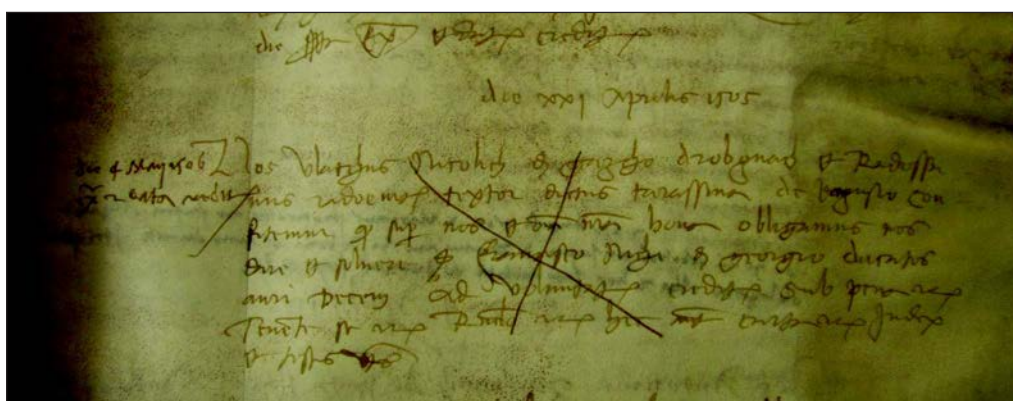
⁵¹ „Ego Vlatchus Nicolich de Gazcho de loco vocato Drobgnach confiteor quod super me et omnia mea bona habui et recepi a Matcho Radiceuich de Ragusio ibi presente et mihi dante in societatem et collegantiam inter nos duraturam ad voluntatem partium ducatos auri centum viginti. Cum quibus ire debeo ad loca Turchorum et mercari prout mihi melius videbitur pro utilitate presentis societatis. Lucrum autem secuturi medietas sit dicti Matchi et alia medietas mei Vlatchi. Et idem sit et intelligatur de damno si quod sequeatur quod Deus auertat. Et in fine presentis societatis teneor dicto Matcho dare et ostendere boni mercatoris et socii. Et ipsi Matcho restituere suum capitale suprascriptum, videlicet, ducatos auri CXX cum sua medietate lucrum vel damni prout secutum fuerit. Sub pena etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra“ (30. 6. 1490. g.), DAD, Debita Notariae, LIII, 120v.

⁵² „Nos Vlatchus Nicolich de Gazcho Drobgnach et Radosauus Radoeuich textor dictus Tarassina de Ragusio confitemur quod super nos et omnia bona nostra obligamus nos dare et soluere ser Francisco Nichi de Georgio ducatos auri decem ad voluntatem creditoris. Sub pena etc. Tenente se etc. Renuntiando etc. Judex et testis ut supra“ (21. 4. 1505. g.), DAD, Debita Notariae, LXIV, 41.

⁵³ „Micia filius et heres olim Giuraghi Nicolich de Gazcho de Samobor et Vlatchus Nicolich patruus dicti Micie pro ipso Micia et pro Jouano frater dicti Micie similiter filio et here de dicti olim Giuraghi et pro Mara matre dictorum Micie et Jouani relicta dicti olim Giuraghi pro quibus ipsi Micia et Vlatchus de rato et rati habitione promiserunt super se et omnia eorum bona insolidum ad interrogationem Nicolete relicte et possidentis lectum et bona olim Radibrati

Sl. 3. Deb. Not., LIII, 120 verso

Sl. 4. Deb. Not., LXIV, 41

Hostoich ibi presentis et stipulantis dixerunt et confessi fuerunt habuisse et recepisse a dicta Nicoleta omnes res alias per dictum olim Giuraghum consignatas et depositatas in manibus et domo dicti olim Radibrati, videlicet, centuram unam de corio cum argento, taciām unam de argento, par unum de cercellis de argento fulcitis perlis et unum vienaz cum perlis. Et quod nihil aliud est de ratione dicti Giuraghi aut heredum suorum predictorum in dicta Nicoleta seu in dicto olim Radibrato Hostoich. Et propterea fecerunt et faciunt dictis nominibus eidem Nicolete et omnibus bonis dicti olim Radibrati viri sui et heredum suorum perpetuo finem, remissionem, quietationem, liberationem et absolutiōem cum pacto solemni de ulterius non petendo [82v] tam pro dictis rebus quam pro aliis omnibus et singulis que dicti uxor et heredes dicti quondam Giuraghi Nicolich simul et diuisim petere poterant et habere debebant a dicta Nicoleta et in omnibus dicti olim Radibrati et heredum suorum cum

Navedena informacija jasno povezuje Jurka i Vlatka Nikolića kako za Vlahe Drobnjake tako i za lokaciju naselja Drobnjak koje se, vidljivo kroz identifikaciju aktera u pojedinim ugovorima, ne

ratione cuiucumque depositi cum scriptura et sine scriptura quam aliter quocumque et qualitercumque usque ad presentem diem, promittens quoque semper et omni tempore dictam Nicoletam et omnia bona dicti olim Radibrati viri sui et heredum suorum defendere et conseruare sine damno et molestia a quacumque persona pro dictis rebus et aliis omnibus quibuscumque sub emendatione omnium damnorum, expensarum et interesse in lite et extra litem. Renuntiando. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra [83]^o (15. 10. 1502. g.), DAD, Diversa Notariae, LXXXI, 82v-83.

vezuje samo za šire područje Gacka nego i za bližu odrednicu, a to je naselje Samobor.

Prije zaključnih razmatranja spomenut ćemo još neke od literaturi poznatih ili pronađenih Nikolića koji se mogu dovoditi u vezu s nasljednicima Nikole Raškovića. Informacija o Hadaru Jeliniću Vlahu Drobnojaku iz 1467. godine⁵⁴ ne mora značiti da je on iz Cernice,⁵⁵ jer je u Cernici samo izvršio kupovinu. Cvjetko Nikolić, spomenut decembra 1442. godine, a koji se veže za Cernicu,⁵⁶ tužitelj je za kojeg nije navedeno da je iz Cernice,⁵⁷ a ni hronološki ne bi odgovarao ostaloj braći koji se javljaju tek u drugoj polovini XV stoljeća. Još jedna osoba, Vukdrag Nikolić Vlah Drobniak, koji se spominje krajem juna 1492. godine i koji bi hronološki odgovarao srodničkom nizu u ovom radu, ipak nema dovoljno dodirnih elemenata za ovdje razmatrano gatačko područje.⁵⁸

Pitanje odakle Vlasi Drobnjaci na gatačkom području treba vratiti na polazište ranijih raz-

matranja Ignacija Voja i Marice Malović-Đukić koji ovu epizodnu pojavu smještaju u ekonomski kontekst koji narušava određene uobičajene predstave o teritorijalizaciji Vlaha na istočnoj jadranskoj obali. Titula kneza Nikole Raškovića predstavlja otvoreni prostor za razmatranje dosad poznate hijerarhije kod Vlaha Drobnjaka.

Zaključak

Historijska kontekstualizacija natpisa na stečku kod crkve pod Makovim Velom kod naselja Cernica u općini Gacko u Hercegovini, a koji govori o Vlahu Drobnojaku knezu Nikoli Raškoviću, mogla bi se nazvati otvorenom. Vremenski okvir života Nikole Raškovića bila bi sredina XV stoljeća, na što upućuje arhivski podatak o njemu iz 1453. godine. Njegov brat je Jurien Rašković koji je poznat u izvorima u periodu 1430–1444. godine. Nasljednici Juriena Raškovića su Pavao (1473–1488), Miloš (1487–1488), Jurak (1483–1498) i Vlatko Nikolić (1490–1505). Detaljnije je poznata porodica Jurka Nikolića. Jurkova supruga bila je Mara, a njegovi sinovi su Micija i Jovan (1502). Natpis na stečku povezuje Vlahe Drobnjake i stečke i u tom smislu predstavlja vrlo značajan materijalni ostatak koji definiše stečke u srednjovjekovnoj Bosni. Smještaj Vlaha Drobnjaka na gatačkom području treba povezati konkretnije za naselje Samobor kod Gacka.

Summary

Drobnjaci Vlachs and stećci (A remark about Nikola Rašković and his heiress)

Historical contextualization of the inscription on stećak near the church under Makovo Velo near Cernica in Gacko municipality in Herzegovina about Drobniak Vlach duke Nikola Rašković could be opened. Based on the information from the archives from 1453 time frame of Nikola Rašković's life would be in the mid of 15th century. His brother was Jurien Rašković, which is known by the sources in the period 1430–1444. Heiresses of Jurien Rašković are Pavao

⁵⁴ Динић 1967, 142–143.

⁵⁵ Пекић 2014, 378–379.

⁵⁶ Пекић 2014, 379.

⁵⁷ „Cuietcus Nicoligh passar coram domino Rector ser Matteo de Gradi fecit lamentum supra Bratugl Miocanigh, dicens quod cum ipse Cuietcus veniret Cernica Ragusium ipse Bratugh insultavit ipsum Cuietcum supra viam in loco dicto Cemenoberdo et per vim arripuerunt sibi unum par bisaciarum cum duabus formis cere ponderis decem librarum et duas formas marcenarum valoris ducatorum duorum“ (10. 12. 1442. g.), DAD, Lamenta de foris, XVI, 64v bis; Ковачевић-Кojiћ 1978, 213, napomena 60; Kurtović 2011a, 198–199.

⁵⁸ „Cum sit quod heri existens Giuro Bionich de Olouo amaldarius ad Plocias in slaniza ubi vendebatur sal quibusdam hominibus de Drobgnach sibi furtiue ablatus fuerit unus gladius de Turchia, videlicet, unus chanzar fulcitus argento valoris asprorum trecentorum. Quem gladium furatus fuit quidam ex dictis hominibus quapropter Vuchmir Tuerthchouich, Radogna Dobrilouich, Vuchaz Iuanisseuich, Vuchdrag Nicholich et Radouinus Vuchassinouich omnes de Drobgnach pro se, se et pro omnibus eorum sociis qui heri fuerunt ibi in dicta slaniza ad Plocias quando dicto Giuro fureptus fuit dictus gladius. Pro quibus omnes promittunt, promiserunt dicto Giuro presenti et acceptanti de se, se presentando coram sanzacho Mustafabegh hinc infra dies 25 proxime futuros ad respondendum dicto Giuro vel qui pro eo fuerit eum dicti gladii et standum iudicio dicti sanzachi. Et si altra fecerunt quod incurrant ipsi Giuro procura asprorum mille et solutionis dicti gladii. Cum pacto quod casu quo aliquis non se presentaret quod dicto Giuro quod sunt ipsi homines liberi a dicta pena. Renuntiando. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra“ (29. 6. 1492. g.), DAD, Diversa Notariae, LXXI, 183.

(1473–1488), Miloš (1487–1488), Jurak (1483–1498) and Vlatko Nikolić (1490–1505). More known is family of Jurko Nikolić. Jurko's wife was Mara and his sons Micija i Jovan (1502). The inscription on the stećak relates Drobunjaci Vlachs and stećci and in that sense represents very significant material evidence which defines stećci in medieval Bosnia. The position of Drobunjaci Vlachs in Gacko area should be furthermore connected to the settlement of Samobor near Gacko.

Izvori i literatura

Neobjavljeni izvori:

Državni arhiv u Dubrovniku
Consilium Minus
Consilium Rogatorum
Debita Notariae
Diversa Cancellariae
Diversa Notariae
Lamenta de foris
Lettere di Levante

Objavljeni izvori i literatura:

Динић, М. 1967, Из дубровачког архива, Књига 3, Српска академија наука и уметности, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, Треће одељење, Књига 22, Београд 1967.

Храбак, Б. 2003, Из старије прошлости Босне и Херцеговине, Књига 2, Архивар, Београд 2003.

Храбак, Б. 2008, Из старије прошлости Босне и Херцеговине, Књига 5, Архивар, Београд 2008.

Комар, Г. Ж. 2015, Стари ћирилични натписи источне Херцеговине (са прегледом крстова), Друго допуњено и измијењено издање, Друштво за архиве и повјесницу херцеговску, Посебна издања, Књига LX, Херцег Нови 2015.

Ковачевић-Којић, Д. 1978, Градска насеља средњовјековне босанске државе, Веселин Маслеша, Сарајево 1978.

Ковачевић-Којић, Д. 1983, Učešće vlaha u trgovinskoj razmjeni tokom XIV i XV vijeka, „Simpozijum Vlasi u XV i XVI vijeku“, Radovi ANUBiH, Knjiga LXXIII, Odjeljenje društvenih nauka, Knjiga 22, Sarajevo 1983.

Kurtović, E. 2011, Seniori hercegovačkih vlaha, „Hum i Hercegovina kroz povijest. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Mostaru 5. i 6. studenoga 2009“, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2011.

Kurtović, E. 2011a, Monte lapidoso – Kameno brdo, „Spomenica Sime Ćirkovića“, Istorijski institut, Zbornik radova 25, Beograd 2011.

Kurtović, E. 2012, Vlasi Bobani, Društvo za proučavanje srednjovjekovne bosanske historije, Posebna izdanja I, Monografije I, Filozofski fakultet, Sarajevo 2012.

Kurtović, E. 2013, Vlasi i stećci, Radovi 16, Filozofski fakultet, Sarajevo 2013, 79-88.

Kurtović, E. 2014, Vlah Drobunjak Žur Stipanović (1429–1459), Godišnjak BZK 13, Sarajevo 2014, 373-383.

Lovrenović, D. 2014, Pravci budućih istraživanja stećaka (S mrtvima u Evropu), Bosna franciscana XXII/41, Sarajevo 2014.

Маловић-Ђукић, М. 1997, Дробњаци у караванској трговини Полимља у средњем веку, Милешевски записи 2 (1996), Пријепоље 1997, 25-33.

Маловић-Ђукић, М. 1999, Прилог историји Дробњака у средњем веку, Гласник Завичајног музеја 1, Пљевља 1999, 145-155.

Маловић-Ђукић, М. 2001, Дробњак под турском влашћу у XV веку, Гласник Завичајног музеја 2, Пљевља 2001, 117-127.

Маловић-Ђукић, М. 2002, Дробњаци у време Косача, „Српска проза данас. Косаче – оснивачи Херцеговине“, Билећа – Гацко – Београд 2002, 452-463.

Маловић-Ђукић, М. 2006, Улога Дробњака у привредном животу пљеваљског краја у позном средњем веку, Гласник Завичајног музеја 5, Пљевља 2006, 25-28.

Маловић-Ђукић, М. 2007, Которска и дубровачка архивска грађа о Дробњацима у средњем веку, Гласник Завичајног музеја 6, Пљевља 2007, 9-14.

Маловић-Ђукић, М. 2010, Дробњаци – примићури и крамари у средњем веку, Гласник Завичајног музеја 7, Пљевља 2010, 9-17.

Пекић, Р. 2014, Задужбина Јелене Лазаревић у Херцеговини, Зборник радова Филозофског факултета XLIV (1), Косовска Митровица 2014.

Стојановић, Љ. 1929, Старе српске повеље и писма, I/1, Српска краљевска академија, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, Прво одељење, Споменици на српском језику 19, Београд – Сремски Карловци 1929.

Стојановић, Љ. 1934, Старе српске повеље и писма, I/2, Српска краљевска академија, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, Прво одељење, Споменици на српском језику 24, Београд – Сремски Карловци 1934.

Vego, M. 1981, Ispisi iz Historijskog arhiva u Dubrovniku o srednjovjekovnoj Hercegovini, Hercegovina 1, Mostar 1981.

- Voje, I.* 1976, Kreditna trgovina u srednjovjekovnom Dubrovniku, Djela ANUBiH, Knjiga XLIX, Odjeljenje društvenih nauka, Knjiga 29, Sarajevo 1976.
- Voje, I.* 1977, Delež hercegovskih vlahov v kreditni trgovini srednjeveškega Dubrovnika, Zgodovinski časopis 31/4, Ljubljana 1977.
- Voje, I.* 1983, Diskusija, u: „Simpozijum Vlasi u XV i XVI vijeku“, Radovi ANUBiH, Knjiga LXXIII, Odjeljenje društvenih nauka, Knjiga 22, Sarajevo 1983.